

Szegedi és alföldi karácsonyi magyar népszokások

Luca-széke – „Kóringyálás” a Megváltó születési estéjén

Nyelvében él a nemzet. Mi magyarok különösen gazdagok vagyunk régi, érdekes és szép népszokásokban, csak talán az a hiba, hogy úgynevezett intellektuális társadalmunk nem értékeli eléggé a folklóre költészetét... Ilyenkor karácsony táján az egyházi szertartásokkal összefüggő népszokások egész kincsházát gyűjthetjük össze és köthetjük színes, illatos csokorba, mint az eleven fantáziájú, költői hajlamokkal megáldott magyar néplélek legszebb virágait.

A karácsonyi és újévi magyar népszokások igen sok érdekes, Szeged környéki példáját írja le nagyszerű szaktudással összeállított könyvében Bálint Sándor dr., az új szegedi tanítóképző intézet fiatal tanára. *„Népünk ünnepei”* a könyv címe s ez év februárjában hagyta el a sajtót. Az adventi és karácsonyi ünnepkörről szóló fejezetét a hajnali misék köré fonódó néphittel és népszokásokkal nyitja meg.

A hajnali misék, az angyalok miséi adják meg a karácsony igazi hangulatát. A hívek a hajnali sötétségben várják a napfényt, a Messiást, mint hajdan a próféták. Alig veszik észre, ami pedig egyébként nehezükre esik, a korai felkelést, a havat, a fagyot. A havat különben még a templomba menés ideje előtt illik elseperni, ezért a korai munkáért sem zúgolódik senki.

A hajnali misék összefüggésben állanak a vőlegényvárás kedves babonáival is. Az Alföldön ha rorátéra harangoznak, cukrot, vagy mézet eszik a lány, hogy édes legyen a nyelve és minél előbb férjet édesgessen magához. Vagy a harang köteléből kis darabot szerez, azt hajfonó pántlikájába varrja, hogy farsangkor sok kérője legyen.

Szerelmi varázslat

A szerelmi varázslat hathatós napjai: Szent András, Borbála, Luca, Tamás, Katalin szintén az adventi időszakba esnek. András-napján egyes helyeken bizonyos diszkrétebb férfi ruhaneműt tesz a lány párnája alá. Így megálmódja a jövődöbelijét... A Luca-szék babonája közsismert Luca – azaz Szent Lucia – napjától számított 13 napon át minden nap dolgozni kell a Luca-széken és karácsonykor, az éjféli misén az, aki a székre áll, meglátja a boszorkányokat. Ez egyes vidékeken oda módosult, hogy az a lány, aki a Luca-székre áll, meglátja

jövendőbelijét.

A szerelmi varázslat leghathatósabb időszaka az év utolsó éjszakája. Szilveszter éjjelen forró ólmot formákba öntenek, hogy kiöntsék a jövendőbelijük monogramját, vagy a kilétére utaló figurákat. Így például a lovas alak katonát jelent; kalapács: kovácshoz megy férjhez, ásó lehet földmunkás, de sírásó is. Vagy: kiáll a lány a kapuba, és amikor misére harangoznak, élesen figyel. Amilyen nevet hall kiáltani, az lesz a jövendőbeli férje.

Számtalan ilyen és hasonló ismert népszokást sorolhatnánk fel, közöttük a sótalan kalácsot, amit Szilveszter éjszakáján süt és eszik a lány, hogy megálmodja, ki lesz a férje. Kevésbé ismertek már a betlehemes népszokások, ezekről ismét Bálint Sándor dr. könyvében találunk érdekes adatokat.

Betlehemezés

A betlehemezés eredete az a szép szimbólum, hogy a gyermekek emlékeztetik a felnőtteket a Kisjézus születésére. Az elfáradt emberi szívek ilyenkor ráeszmélnek a karácsony tanulságára, a szeretet, emberiesség, a megszentelő szegénység misztériumára... Az egyház idejekorán felismerte a hit titkainak dramatizálásában rejlő művészi és pedagógiai értékeket.

A betlehemezés ma inkább gyermekek játéka, régebben felnőttek áhítatos élménye volt, – írja Bálint dr., majd elmondja a betlehemes játékok történetét. Eredeti alakjában bábtáncoltatás volt, eleinte az oltárokon templomokban mutálták be. A templomból később kitiltották, s ekkor a nép karolta fel. Egyes vidékeken, így a Dunántúlon és a Felső-Tisza folyásánál még ma is találkozunk templomi betlehem-játékokkal. A bábok szerepét később élő személyek vették át, eleinte a papok alakították a szent misztériumok figuráit, azután a hívek vették át.

Érdekes, hogy kezdetben latin nyelvű misztériumok szerepeltek a betlehemes játékoknál és a ferences barátok érdeme, hogy áttértek a magyar nyelvű versekre, dalszövegekre. A ferences barátok mindenütt a nemzeti szellemet terjesztették s így lett a játékból igazi magyar népszokás. A betlehemes játék mai formájában már csak a pásztorok imádására s némely helyen a Három Királyok hódolatára szorítkozik. A pásztorok szereplése arra vezethető vissza, hogy a magyarság főfoglalkozása a régi időkben pásztorkodás volt, de nem lehetetlen, hogy régi pogány képzetek is társultak hozzá. Ilyen a pásztorok tánca és a láncos bot is, amellyel a

sámának, az ősmagyar vallási kultusz főpapjai a merevállapotot, vagy transzt idézték elő, s amely a rontó szellemek elriasztására is szolgált. A kifordított ködmön és sapka is régi állatalakoskodások értelemvesztett maradványa.

Karácsonyesti népszokások

A karácsonyesti vacsora a téli napforduló pogány ünnepeinek ellensúlyozása. A vacsora ma is sokat megőrzött mágikus jellegéből. A kultusz majdnem hibátlanul megmaradt, de értelmezése már keresztény. Szegeden az ünnepi vacsora előtt szalmával szórják tele a szobát, hogy a Betlehemhez hasonlóbb legyen. Tele szakajtót is azért tesznek az asztal alá, hogy legyen az angyaloknak hová telepedniük. Szeged-Alsótanyán azért hozzák be a takarmányt a szobába, hogy Jézus szamarának legyen mit ennie. Mert ahol nincs, oda a Kisjézus nem megy be...

Szeged környékén ismert népszokás az *„angyali vigasság”*, másutt *kántálásnak*, *kóringyálásnak* hívják. Eredetileg bizonyára az éjféli mise előtti éneklésből állott. Az ártatlan gyermekek hirdetik ilyenkor az embereknek a Megváltó születését, mint hajdan az angyalok hirdették a pásztoroknak.

Karácsony estéjén pásztorok riasztják el a gonosz lelkeket országszerte. Az éjféli miséhez számos hiedelem fűződik. Az éjfél különben is kísérteties időszak, a szellemek ideje. Ilyenkor a Kisjézus, a Világ Világossága elűzi a sötétség hatalmát és megváltja azokat, akik őt bizalommal várják. Az éjféli misére szokták a Luca-széket is elvinni, hogy ráállva meglássák a boszorkányokat. Ajánlatos szentelt krétával kört vonni a szék köré, hogy a boszorkányok ne ártassanak az illetőnek. Az éjféli misén – amíg a pásztorkodás még virágjában volt – a Kisjézus tiszteletére dudáltak. A tápéi hívek ma is megkívánják, hogy az éjféli misén dudaszzerű hangokat csaljanak ki az orgonából.

A karácsonyi s a karácsony előtti magyar népszokások híven tükrözik a nép vallásosságra hajló lelkének költői álmait, amelyek a katolikus egyház legszebb ünnepe, a megváltó szeretet születése köré fonnak glóriát...

Forrás: Délmagyarország 1938. 14. évfolyam 283. szám 8.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Delmagyarorszag_1938_12/?query=n%C3%A9pszok%C3%A1s&pg=229&layout=s